

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 47 Volume: 9 Issue: 47

Aralık 2016 December 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

BURSA'DA ÇIKAN BİR DERĞİ: NİLÜFER'DE KADIN ŞAİRLERİN SESİ A JOURNAL IN BURSA: VOICE OF WOMEN POETS IN NİLÜFER

Kadriye HOCAOĞLU ALAGÖZ*

Öz

Bursa'da 1886-1891 tarihleri arasında yayımlanan ilk edebiyat ve sanat dergisi *Nilüfer*'dir. Dergiyi yayımlayan isim, Feraizcizâde Mehmet Şâkir'dir. Pozitif bilimlerle ilgili yazıların yanı sıra dinî ve edebî yazılar da dergide önemli bir yer tutmaktadır. *Nilüfer Mecmuası*, Batı edebiyatından yapılan tercümelere telif yazı ve şiirlere kadar pek çok eserin yayını sağlamıştır. Yazar kadrosu Bursa ile sınırlı kalmayan dergiye memleketin birçok yerinden yazılar da gönderilmiştir. Bu dergide iki kadın şairin şiirlerine de rastlanmaktadır: Nigâr Hanım ve Şaire Hanım.

Bu makale de *Nilüfer* dergisinin Bursa'daki edebî faaliyetleri üzerinde durulacak ve dergi içerisinde seslerini duyurma imkânı bulan iki kadın şaire yer verilecektir. Nigâr ve Şaire Hanım'ın şiirleri günümüz Türkçesine aktarılarak tanınmaları ve edebiyat dünyasındaki yerleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Nilüfer Dergisi, Nigâr Hanım, Şaire Hanım.

Abstract

Nilüfer which is published from 1886 to 1891 is the first literature and art journal in Bursa. Owner of the journal is Feraizcizâde Mehmet Şâkir. In addition to articles about hard science religious and literature articles had important place in journal. Nilüfer journal published from Western literature translation, original Turkish writings to poems. Writers of journal were not only from Bursa but also another cities of country. There were two woman poets in the journal Nigar Hanım and Şaire Hanım.

This paper states literature activities of Nilüfer journal and two woman poet that had opportunity to make their voices heard. By this way role of local journal in the city and county literature activities is determined. By translating poems of Nigar and Şaire Hanım to modern Turkish their places in the literature world and their recognition as poet will be provided.

Keywords: Journal of Nilüfer, Nigâr Hanım, Şaire Hanım.

GİRİŞ

Sahipliğini Ferâizcizâde Mehmet Şâkir'in yapmış olduğu H. 1304-1309 / M. 1886-1891 tarihleri arasında Bursa'da yayımlanan ilk edebiyat ve sanat dergisi *Nilüfer*'dir.¹

"Dergi ile ilgili verilen bilgilerde de göze çarpan, Nilüfer'in 60 sayı yayımlandığıdır. Ancak derginin 1304 senesi Rebiü'l evvelinden başlayarak neşredilen 24 sayısı daha vardır. İlk seneye ait bu 24 sayı bir hayli yıpranmış bir durumdadır ve İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü ile Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'nde mevcuttur. Buna göre *Nilüfer* dergisi 84 sayı çıkmıştır. Derginin 60 sayıdan ibaret olduğunun sanılmasının nedeni ilk 24 sayının sadece sözü geçen kütüphanelerde bulunması ve ikinci senenin ilk sayısından itibaren derginin sayılarını tekrar birden başlayarak numaralandırma yoluna gitmesi ancak diğer senelerde numaralandırmanın bir önceki sayıdan itibaren devam ettirilmesidir." (SINAR, 2006: 49).

1853-1911 tarihleri arasında yaşamış, aslen Buharalı bir ailenin çocuğu olan Ferâizcizâde Mehmet Şâkir, edebiyat tarihinde oyun yazarlığı ile tanınmış bir isimdir. Bursa valiliği görevi süresince Ahmet Vefik Paşa'ya tiyatro çalışmalarında yardım etmiş, Bursa'daki "Fasulyacıyan Kumpanyası" mensuplarına diksiyon ve edebiyat dersleri vermiş ve 1883 yılında Ferâizcizâde matbaasını kurmuştur.²

Ferâizcizâde, matbaanın kuruluşundan bir yıl sonra da *Nilüfer Mecmuası*'nı okuyucuyla buluşturur. Beş yıl boyunca yayım hayatını sürdüren derginin ilk sayısı, "1 Rebiü'l-evvel 1304" tarihinde çıkmıştır. "Şimdilik on beş günde bir çıkarılır." ibaresiyle okuyucuyla buluşan dergi, "Saferü'l-hayr 1305" tarihli sayıya kadar 4 sayfa

* Arş. Gör., Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: SINAR UĞURLU, Alev (2003). "19. Yüzyılın Sonunda Çıkan Bir Edebiyat Dergisi: Nilüfer". Bursa: *Osmanlı Bursası'nda Dil-Kültür ve Edebiyat Bilgi Şöleni*. SINAR, Alev (2006/1). "Bursa'nın İlk Edebiyat ve Sanat Dergisi: Nilüfer". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Yıl 7. Cilt 10. S. 10. ss. 47-64. YAVUZ, Emine (1999). *Nilüfer Mecmuasındaki Edebiyatla İlgili Yazılar*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

² *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler* (1979). İstanbul: Dergâh Yayınları. C.3. ss.191.

olarak basılmıştır. Dergi yayın hayatına girdiğinde bir senelik abonelik ücreti, il merkezinde oturanlar için 15, diğer okuyucular için posta ücreti sebebiyle 20 kuruş olarak belirlenmiştir. İlk sayının kapağında,

Her bir varakında eser-i bûy-ı edeb var

Bir nüsha gel al sen dahi Nilüferimizden³

beyti yer almıştır.

Nilüfer Mecmuası'nın ikinci yayın yılı, "Rebiü'l-evvel 1305" ile "Saferü'l-hayr 1306" tarihleri arasındadır. Bu arada yayımlanan bütün sayıların sayfa sayısı 8'e ulaşmıştır. "Rebiü'l-evvel 1305" tarihinden itibaren dergiye eklenen "Mündericât" kısmı iki yıl boyunca dergi sayfalarında yer almış, "Rebiü'l-evvel 1307" tarihli sayı itibariyle kaldırılmıştır. "Rebiü'l-evvel 1306" sayılı yayından sonra dergi, ayda bir 16 sayfa olarak çıkmaya başlamış, "Saferü'l-hayr 1309" itibariyle yayım hayatı son bulmuştur.

İlk yıl yayımlanan sayılar dışında tüm sayıların kapağında yer alan,

Âfitâb-ı mâ'rifetten feyz alır Nilüferim

Bûy-ı irfan isteyen bir deste alsın el verir

beyti, derginin yayın politikasının "irfan" ve "marifet" kavramları etrafında şekillendiğini göstermiştir.

"*Nilüfer*'in kayda değer bir diğer tarafı da II. Abdülhamid'in Osmanlı Devleti'ni yönettiği tarihler içinde yayımlanmış bir dergi olarak sık sık ağır ve ağdalı bir üslupla II. Abdülhamid'i ve onun icraatını methetmesidir." (SINAR, 2006/1: 50).

Nilüfer Mecmuası yönetici kadrosunun hem edebiyat tarihi hem de toplum hayatı içerisinde kadının rolüne önem verdiği görülmektedir. Kadınların da okuma-yazma bilmesi ve eserler meydana getirmesi gerekliliği, bir iftihar vesilesi olarak okuyucuya sunulmuştur. Bu çerçevede kadın şairelere de yer veren bir mecmua konumundadır.

"Âlemde meşgûl olmayan kadın adamdan sayılmaz. Kadınların da okumaları yazmaları sanâyi'-i nefise-i münâsibe ile uğraşmaları lâzımdır. Bu cihetle muhadderât-ı sâlîfe-i İslâmiyye'nin cildler doldurmuş olan terâcim ve âsârını görmek hiss-i sa'âdet-i hâhânemize kifâyet edemez idi. Ne olur zamânımızda dahi öyle edîbelerin vücûd-ı âsârıyla iftihar olursa der idik işte neşâ'id-i âtiyye o ârzümüzün eserleridir."⁴

Nigâr Hanım'ın dergi aboneleri arasında yer almasını bir tenezzül olarak değerlendiren *Nilüfer Mecmuası*, "Şöyle ki mekteb-i harbiyye-i şâhâne mu'allimîn-i kirâmından sa'âdetli Osmân Pâşâ hazretlerinin kerime-i âliyyeleri ismetli Nigâr Hânım Efendi tenezzülen risâlemizin aboneleri idâdına dâhil olmuşlar idi."⁵ musraları ile şaireyi tanıtmaktadır.

Okuyucuların Nigâr Hanım'ın şiirlerini, bir kadın şairenin şiirleri olması sebebiyle de dikkatli okuması gerektiğine dair bir uyarı da dikkat çekmektedir. "Bu kere dahi âsâr-ı edîbelerinden kıymetli bir kaç parçasını irsâl buyurmuş olmalarıyla müftehîren enzâr-ı kıymet-şinâsâna arz ediyoruz. Dikkatli okuyunuz ki her musrâ'-ı dil-cûsu birçok nigâr-ı me'ânîye rûh-ı cârîdir. Böyle revân-fezâ âsârın Nilüferimizde akıp çağlamasından dolayı mazhar-ı mâ'û'l-hayât-ı bahtiyârî olduğumuz der-kârdır."⁶

Nigâr Hanım'ın şiirlerinden önce hakkında birkaç satır da olsa bilgi verilmesine rağmen *Nilüfer Mecmuası*'nda şiirleri yayımlanan Şaire Hanım ile ilgili ayrıca bir bilgiye rastlanmamaktadır. İsmi belirtilmeyen "Şaire Hanım"ı *Nilüfer Mecmuası* yetkilileri "teveffuk-yâb-ı irfan olmak gibi bir gayret-i müstahsenede bulunan şâireni"z" ibaresiyle okuyucuya tanıtmaktadır.⁷

Nigâr ve Şaire Hanım'ın şiirleri ele alınıp incelendiğinde ön plana çıkan tema aşktır. Aşk, iki kadın şairde de ortak olarak insana daima keder vermekte ancak insanoğlu tarafından vazgeçilememektedir:

Cihânda ferd u hadâyık kederden gamdan âzâde

Ne hikmetdir ki halkın her biri bir başka sevdâda⁸

Nigâr Hanım'a ait C.5, 52. sayı da yer alan *mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün* kalıbındaki 7 beyitlik "Gazel" başlıklı şiir, şairenin ruh hâlinin anlaşılabilmesi için ipucu niteliğindedir. Bu manzumeden yola çıkarak Nigâr Hanım'ın hüznü ve keder içinde olduğu söylenebilir. Bu acıların sebebi "ulviyyet-i sevdâ"dır.

Gazel⁹:

mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün

³ *Nilüfer Mecmuası* (1304). C.1. S. 1. ss. 1.

⁴ *Nilüfer Mecmuası* (1308). C. 5. S. 52. ss. 628.

⁵ *Nilüfer Mecmuası*. (1308). C. 5. S. 52. ss. 628.

⁶ *Nilüfer Mecmuası* (1308). C. 5. S. 52. ss. 628.

⁷ *Nilüfer Mecmuası* (1304). C. 1. S. 17. ss. 1.

⁸ Şaire Hanım. "Gazel". *Nilüfer Mecmuası* (1304). C. 1. S. 15. ss. 1.

⁹ Nigâr Hanım. "Gazel". *Nilüfer Mecmuası* (1308). C. 5. S. 52. ss. 628.

Lerzân olurum rûyuna bakdıkça ser-â-pâ
Giryân olurum rûyunu etdikçe temâşâ

Bakdıkça semâvâtı görür dide-i cânım
Gizlenmiş o çeşmânına ulviyyet-i sevâ

Müstagra-kı enzârı iken dide-i pür-nem
Bin âlem-i gayb oldu bana anda hüveydâ

Gördükçe neden rûhum eder öyle te'âlî
Bildir bana bu hikmeti ey Rabb Te'âlâ

Neşr etmede gûyâ nefesi bûy-ı behiştî
Cennetde mi perverde anı eyledin âyâ

Kâdir olamam hissimi takrîre o mâha
Eşkim tarafımdan oluyor hüzn ile gûyâ

Ey leyle-i hasret ne kadar gamlı zalâmın
Cânân vedâ'ı gibi dâ'i-i belâyâ

Karamsar ve bezgin ruh hâli, Şaire Hanım'ın şiirinde cennetin dahi zindandan farksız görünmesiyle ifade bulacaktır. Şair için ne gönüldeki derdin tarifi ne de bu hayatın bir emeli vardır. "Usandım bu cihândan", şairin hayat karşısındaki bedbinliğini gösteren açık bir ifadedir.

Zindân görünüyor çeşmime cennet dahi olsa
Ta'rif edemem hâsılı bir derd-i dilim var

Me'yûs-ı hayât oldum, usandım bu cihândan
Şimdengerü zanneyleme dilde emelim var¹⁰

Diğer taraftan aşk yolunda kendini feda eden bahtı kara âşğın hâlleri, Klasik Türk şiirindeki kullanım ile birebir aynı şekilde yine Şaire Hanım'ın mısralarında yer almaktadır:

Âlem aşka edince azm-i râh
Çıkdı istikbâlîme baht-ı siyâh¹¹

Nigâr ve Şaire Hanım'a ait şiirlerde dikkat çeken bir başka husus da mahlas kullanımıyla ilgilidir. Nigâr Hanım'ın sadece bir gazelinin makta beytinde adını/mahlasını andığı görülmektedir:

Bî-çâre Nigâr'ı mahv eden âh
Bir nazra-i pür-me'âl ü bî-tâb¹²

Klasik Türk şiiriyle olan benzerlik/yakınlık büyük şair Nef'î'ye özenilerek söylenen bir şiirde karşımıza çıkmaktadır. "Esdî nesîm-i nev-bahâr açıldı güller subh-dem / Açsun bizim de gönümüz sâkî meded sun câm-ı Cem" mısraları Şaire Hanım tarafından şöyle dile gelmektedir:

Erdi fasl-ı nev-bahâr çıksın gönüllerden keder
Kalmasın şimdengerü dillerde mihnetten eser¹³

İki kadın şairenin de *Nilüfer Mecmuası*'nda genellikle gazel türünde şiir söyledikleri dikkat çekmektedir. Farklı olarak Nigâr Hanım, bir şarkı denemesinde bulunmuştur. Aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla "Şarkı" başlığıyla verilen şiirin içeriğini yalnızlık, neşe ve mutluluk kavramlarından uzaklık ile dostlardan yeteri ilgi ve yakınlığın görülmemesi oluşturmaktadır:

Şarkı
fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Mevsim-i şâdîde beklerken ehîbbâ râhımı
Kimseler açmaz bugün bâb-ı ikâmet-gâhımı

¹⁰ Şaire Hanım. "Gazel". *Nilüfer Mecmuası* (1304). C. 1. S. 18. ss.1.

¹¹ Şaire Hanım. "Matla". *Nilüfer Mecmuası* (1304). C. 1. S. 18. ss. 1.

¹² Nigâr Hanım. "Gazel". *Nilüfer Mecmuası* (1308). C. 5. S. 52. ss. 629.

¹³ Şaire Hanım. "Bahariyye". *Nilüfer Mecmuası* (1304). C. 1. S. 12. ss. 2.

Vahdetimde dinlerim kendim enîn ü âhımı
Kimseler açmaz bugün bâb-ı ikâmet-gâhımı

Sâz u nagmeyle ederken subha dek leylim mürûr
Meclisde dostlarım olmazdı aslâ bî-huzûr¹⁴

Şimdi ben vakf-ı gamım benden ehibbâ oldu dûr
Kimseler açmaz bugün bâb-ı ikâmet-gâhımı

Kaçdı yârân var ise benden değil âlâmdan
Âhdan başka sadâ çıkmaz bu zîr [u] bâmdan

Ben ki mahrûmum neşât u handeden ârâmdan
Kimseler açmaz bugün bâb-ı ikâmet-gâhımı

SONUÇ:

Bu makale, yerel bir dergiyi tanıtmakla birlikte XIX. yüzyılda adı ve sanı bilinmeyen iki kadın şairi ve şiirlerini ihtiva etmektedir. *Nilüfer Mecmuası*, sahipliğini Ferâizcizâde Mehmet Şâkir'in yapmış olduğu H. 1304-1309 / M.1886-1891 tarihleri arasında 5 yıl boyunca aralıksız Bursa'da yayımlanan ilk edebiyat ve sanat dergisidir. Toplam 84 sayı yayımlanan dergide sadece iki kadın şairin şiirlerine rastlanmaktadır: Nigâr ve Şaire Hanım.

Şaire Hanım'ın kişiliği ve kimliği hakkında dergi sayfalarında ve taranılan kaynaklarda bilgiye ulaşılamaması sebebiyle de Şaire Hanım'ın ismini vermek istemeyen bir kadın şair tarafından seçilmiş bir mahlas olduğu düşünülmektedir.

Nilüfer Mecmuası yetkililerinin Nigâr Hanım'ın dergi aboneleri arasında yer almasını bir tenezzül olarak değerlendirmesi ve okuyucuların Nigâr Hanım'ın şiirlerini, bir kadın şairenin şiirleri olması sebebiyle daha dikkatli okuması gerektiğine dair vurgu yapılması dikkat çekicidir.

İki şairenin de *Nilüfer Mecmuası*'nda gazel türünde daha fazla şiir yazması ve aşk teması etrafında toplanmaları ortaktr. Aşka karşı tavırları karamsar, gam ve keder doludur. Bazı mısralarda ön plana çıkan yoğun yalnızlık duygusu hem o dönemde kadın olmanın hem de klasik anlayışın etkisi olarak görülebilmektedir. Yapılan çalışma da, Klasik Türk Edebiyatındaki gelenekten hem şekil hem de içerik açısından çok ayrı bir yapının olmadığı görülmektedir; ancak şiirlerinin tespit edilip edebiyat tarihine kazandırılması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- ÇAKIR, Müjgân (2011). *Osmânî Dönemi Türk Kadın Şiirleri*. Ankara: TÜRKKAD - Türk Kadınları Kültür Derneği Genel Merkezi Yayınları.
- Nilüfer* (Rebiü'l-Evvel 1304 - Saferü'l-Hayr 1309 arasındaki 84 sayı) *Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi* (2001). C. II. İstanbul: YKY.
- SINAR, Alev (2006/1). "Bursa'nın İlk Edebiyat ve Sanat Dergisi: Nilüfer". Bursa: *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 7. Sayı: 10.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler* (1979). İstanbul: Dergâh Yayınları. C.3.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler* (1990). İstanbul: Dergâh Yayınları. C.7.
- UĞURLU, Alev SINAR (2003). "19. Yüzyılın Sonunda Çıkan Bir Edebiyat Dergisi: Nilüfer". Bursa: *Osmanlı Bursası'nda Dil-Kültür ve Edebiyat Bilgi Şöleni*.
- YAVUZ, Emine (1999). *Nilüfer Mecmuasındaki Edebiyatla İlgili Yazılar*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

¹⁴ Vezinde bozukluk bulunmaktadır.